

Hienoa, että olet kiinnostunut saamelaisista käsityöistä! Saamme paljon kysymyksiä saamelaiseen käsityöhön liittyen, joten olemme koonneet vastauksia yleisimmin esitettyihin kysymyksiin. Mikäli et löydä täältä vastausta kysymykseesi, ota yhteyttä sähköpostilla sami.duodji[at]co.inet.fi. Pyydämme ottamaan huomioon, että saamme paljon kysymyksiä ja siksi vastaaminen saattaa kestää. Kiitos kiinnostuksestasi!

1. Saako Duodji Shopista ostettuja tuotteita käyttää kuka vain?

Moni tuntuu miettivän, mitä tuotteita ei-saamelaiset saavat ostaa ja käyttää ja syyllistyykö tiettyä tuotetta käyttämällä kulttuuriseen omimiseen tai appropriatioon. Hienoa, että kulttuurisensitiivisyys kiinnostaa sinua!

Olemme pohtineet paljon vastuullisuuskysymyksiä ja ratkaisseet siihen liittyviä asioita sekä yhdistyksen toiminnassa että Duodji Shopissa. Valtaosaa Duodji Shopista ostetuista tuotteista voi vapaasti käyttää kuten mitä tahansa muutakin tuotetta hyvällä omallatunnolla ja ylpeydellä. Olemme merkinneet Duodji Shopissa erikseen ne tuotteet, joita on perinteisesti käytetty vain saamelaisyhteisössä, eli identiteettituotteet, joita voi vapaasti ostaa mutta joiden käyttöön liittyy kulttuurisia odotuksia.

Identiteettituotteet ovat sellaisia käsityötuotteita, joihin liittyy erityinen merkitys nimenomaan saamelaiskulttuurin sisäisessä käytössä. Näiden käsityötuotteiden käyttäminen viestii niiden merkityksen tuntevalle niitä käyttävän henkilön saamelaisuudesta. Ne toimivat siis etnisyyden osoittajina. Yleensä ne viestivät henkilön yhteydestä tiettyyn osaan saamelaisaluetta ja/tai kieli- tai kulttuuriseen ryhmään, ja niitä käytetään tiettyjen oikeusperiaatteiden ja sääntöjen mukaisesti.

Myymme Duodji Shopissa paljon muitakin kuin identiteettituotteita. Muiden käsityötuotteiden käyttö on saamelaisen oikeus- ja tapaoikeuskäytännön näkökulmasta vapaata ja soveliaista kaikille, eli niiden tavanomaista käyttöä saamelaiset pitävät soveliaana muillekin kuin oman kulttuurisen ryhmänsä jäsenille. Jaamme mielellämme ja tyytyväisenä saamelaiskulttuurin osia ja toivomme, että saamelaisten käsityöntekijöiden tuotteet tuottavat iloa käyttäjilleen. Toivommekin, että käytät ylpeydellä Duodji Shopista ostamiasi tuotteita. Samalla tuet saamelaisia käsityöntekijöitä ja yrittäjiä!

Sámi Duodji -yhdistys on pitkään ollut mukana Sámi Duodji -tavamerkkijärjestelmässä. Duodji Shopista löytyy nytkin monen käsityöntekijän tuotteita, jotka on merkitty erityisellä ja pitkään käytössä olleella Sámi Duodji -sertifiointimerkillä. Tämä merkki takaa ostajalle, että tuote on saamelaisen käsityöntekijän tai -tekijöiden käsin tekemä. Lisäksi se kertoo, että tuote on tehty perinteisistä materiaaleista ja sen lähtökohtana on perinteinen saamelaisten käsityö, perinteinen muotoilu tai perinteinen kulttuurinen käyttö. Sámi Duodji -sertifiointimerkin kriteereihin voit tutustua osoitteessa www.samimade.com. Tätä tavamerkkijärjestelmää on viime vuosina uudistettu, ja se näkyy pian entistä selkeämmin kuluttajille.

Ostaessasi käsityöalan tuotteita Duodji Shopista voit olla varma, että tuotteet ovat saamelaiden tekemiä ja tuottamia. Ostamalla Duodji Shopin käsityötuotteita olet tukemassa saamelaisia käsityöntekijöitä, naisvaltaista käsityöalaa ja saamelaiskulttuuria kokonaisuudessaan. Duodji Shopista löytyy myös paljon muutakin kuin käsityötuotteita, muun muassa kirjoja ja musiikkia. Katso tarkemmin verkkokaupastamme <https://duodjishop.fi/> tai vieraile liikkeessämme Inarissa Sajoksessa.

2. Mitä kulttuurinen omiminen eli appropriatio on ja miksi siitä keskustellaan?

Kulttuurisessa appropriatiossa tai omimisessa on useimmiten kyse siitä, että ei-saamelainen toimija ottaa luvatta keskeisiä osia saamelaiskulttuurista kaupallisiin tai muihin tarkoituksiin ymmärtämättä niiden merkitystä saamelaiselle vähemmistölle.

Lapin matkailuelinkeinossa ja jopa Suomen markkinoinnissa on ajan saatossa hyödynnetty saamelaiskulttuuria tavalla, joka on aiheuttanut negatiivisia vaikutuksia saamelaiskulttuuriin. Näistä voidaan mainita vanhanaikaiset ja leimaavat stereotyyppit sekä saamelaisen käsityön tai sen tyylin kopioiminen. Kenelle tahansa saamelaiselle on raskasta oikoa ennakkoluuloja, ja toisaalta suoranaista rasismiakin on ilmennyt. Lisäksi omimisella tai appropriatiolla on ollut negatiivista vaikutusta saamelaiseen käsityöalaan ja saamelaiden käsityöntekijöiden mahdollisuuksiin pärjätä alalla.

Saamelaiset ovat näiden kielteisten vaikutusten vuoksi nostaneet asian julkiseen keskusteluun. Samaan aikaan yksittäisistä teemoista lähteneet yhteiskunnalliset liikkeet ovat herättäneet laajempaa julkista keskustelua ja rakenteisiin kohdistuvaa tarkastelua. Yritykset ovat alkaneet uudelleen tarkastella tuotteitaan myös vähemmistöjen näkökulmasta. Iloksemme olemme huomanneet, että vastuulliset toimintatavat kiinnostavat sekä kuluttajia että liikeyrityksiä yhä laajemmin. Pyrimme nyt osaltamme paremmin vastaamaan vastuullisuus- ja sensitiivisyyskysymyksiin selkeyttämällä tuotejakoa Duodji Shopissa, jotta kuluttajat voivat turvallisella mielellä käyttää saamelaiden tekijöiden tuotteita.

3. Kiinnostaako saamelaisen käsityön tekeminen kaupallisesti, saamelaisesta käsityöperinteestä inspiroituminen tai kaupallisen tai taiteellisen yhteistyön ehdottaminen?

Sámi Duodji -yhdistyksen ja Duodji Shopin tarkoitus on tukea saamelaisia käsityöntekijöitä ja perinteen kehittymistä, koska se vaikuttaa pitkän ajan kuluessa koko saamen kansan hyvinvointiin ja saamelaiskulttuurin elinvoimaisuuteen. Saamelaisella käsityöntekijällä on saamelaisyhteisöön kuuluvana oikeus ja mahdollisuus hyödyntää omaa perinnettään kaupallisesti ja saamelaiskulttuurin sisäisten kulttuuristen oikeusperiaatteiden mukaisesti. Kannustamme saamelaisia käsityöntekijöitä myös ottamaan osaa taiteellisiin ja kaupallisiin yhteistyöprojekteihin. Saamelaiset käsityöntekijät tuntevat saamelaiden oikeuskäsitykset ja osaavat ottaa huomioon alueellisen ja perinnetkohtaisen omistajuuden, kulttuuriset soveliaisuuskysymykset sekä rajat yksityisessä ja kaupallisessa käytössä.

Muille kuin saamelaisille on haasteellista antaa etukäteen yleisohjeita soveliaaseen kaupalliseen saamelaiskulttuurista inspiroitumiseen. Saamelaisten poliittiset toimijat ovat kuitenkin selkeyttäneet näkemyksiään ja ilmaisseet, että saamen kansa omistaa kulttuuriperintönsä. Esimerkiksi Norjan Saamelaiskäräjät on vuonna 2021 ilmaissut kantansa, jonka mukaan saamelaisten yksilöllinen ja kollektiivinen kulttuuri, kuten esteettiset elementit, musiikki, kieli, tarinat ja historia ja muut perinteiset kulttuuri-ilmaisut, ovat saamelaisten omaisuutta.

Tästä näkökulmasta katsottuna saamelaisten yhteisen omaisuuden käyttöön ja saamelaiskulttuurin kaupalliseen hyödyntämiseen vaaditaan lupa saamelaisilta oikeudenhaltijoilta samoin kuin minkä tahansa muunkin toisen omistaman immateriaalioikeuksilla suojatun tuotteen kaupalliseen käyttöön tarvitaan lupa oikeuksien haltijalta. On hyvä ottaa huomioon, että omistus voi olla monessa tasossa, esimerkiksi kaikkien saamelaisten yhteistä tai alue- ja perinnekohtaista. Keskustelu ja pohdinta saamelaisten yhteisen omaisuuden kaupalliseen käyttöön haettavista luvista ja menettelyistä on kesken.

4. Voiko saamelaisen käsityön malleja ja kaavoja ostaa ja järjestättekö kurseja?

Emme valitettavasti myy valmiskaavoja saamenpukujen alueellisista malleista eikä meiltä saa muitakaan saamelaisten käsitöiden kaavoja tai teko-ohjeita. Joistakin myymistämme kirjoista voi tosin löytyä saamelaisten käsitöiden kaavoja tai malleja, mutta otathan huomioon saamelaisten oikeuskäsitykset, alueellisen ja perinnekohtaisen omistajuuden, soveliaisuuskysymykset sekä rajat yksityisessä ja kaupallisessa käytössä (ks. kysymykset 1–3).

Meillä on yleensä valikoimassamme Stoorstälkan tee-se-itse-valmispaketteja, joissa on materiaalin lisäksi myös työvälineet ja ohjeet. Tällaisen materiaalipaketin avulla voi tehdä esimerkiksi pirtanauhan. Stoorstälkan tee-se-itse-paketeissa vastuullisuuskysymykset on ratkaistu puolestasi.

Järjestämme jäsenillemme käsityökurseja, ja mikäli täytät jäsenyyden ehdot, voit hakea jäsenyyttä ja päästä sitä kautta kursseille.

5. Välitättekö tai ostatteko vanhoja ja käytettyjä saamen- tai lapinpukuja?

Emme välitä käytettyjä pukuja myyntitarkoituksessa emmekä lunasta niitä itse ja jälleenmyy niitä Duodji Shopissa. Otamme kuitenkin postimaksua vastaan vanhan pukusi ja joko otamme sen lahjoituksena vastaan historialliseen kokoelmaamme tai kierrätämme sen asianmukaisesti saamelaiskulttuuriin sopivalla tavalla. Valitettavasti emme kuitenkaan voi maksaa vanhasta puvustasi.

Facebookissa on yksityishenkilöiden ylläpitämä ryhmä nimeltä ”Osta-Myy-Lainaa-Vuokraa-Tilaa Saamenpuku”, jossa käyttökelpoista pukua voi tarjota muille. Huomaathan, että ryhmässä myydään ja vaihdetaan nykyaikaisia eli ajan hengen mukaisia käyttöön tarkoitettuja pukuja. Samaan tapaan kuin muissakin asioissa, saamelaisten tarpeet, arvot ja kauneuskäsitykset muuttuvat ajan myötä.

Jos löytämäsi puku on jo melko vanha, sillä on luultavasti enemmän historiallista tai tunnearvoa. Usein vanhat puvut voivat olla muutakin kuin saamelaisten itsensä käyttämiä saamenpukuja. Esimerkiksi Rovaniemen alueella ja Lapin alueella laajemminkin on ollut käytössä niin sanottu umpitakki, joka on ollut myös joillain alueilla suomalaisten poronhoitajien työasu. Lapissa oli pitkään voimissaan perinne, jossa lukion viimeistä luokkaa käyvät pukeutuivat penkinpainajaisissa eli *penkkareissa* saamenpukuja muistuttaviin pukuihin. Alun perin *penkkarit* olivat juhlallinen perinne, mutta ajan saatossa perinne muutti luonnettaan enemmän karnevaalin tapaiseksi juhlaiksi. Saamenpukuja on myös kopioitu matkailu- ja naamiaistarkoituksiin. Tällaisia pukuja löytyy edelleen, joten on mahdollista, että saamelaiskulttuurin näkökulmasta puku ei ole aito.

Voimme tehdä puvustasi arvion ja veloitamme arviosta 40 euroa. Lähetä puvusta runsaasti kuvia ja tarkat tiedot sekä laskutusosoitteesi osoitteeseen [sami.duodji\[at\]co.inet.fi](mailto:sami.duodji[at]co.inet.fi).

6. Tuotteiden tarjoaminen Duodji Shopiin

Pääsääntöisesti Duodji Shopissa myydään vain saamelaisten tuottajien tuotteita, mutta otamme harkinnan ja tarpeen mukaan myyntiin muitakin saamelaissisältöisiä tuotteita, jotka sopivat valikoimaamme. Katso tarkemmin osoitteesta <https://duodjishop.fi/>. Voit tarjota tuotteitasi ottamalla meihin yhteyttä: [shop\[at\]samiduodji.com](mailto:shop[at]samiduodji.com).

7. Saamelaisiin ja saamelaisten käsityöhön liittyvä tutkimus

On tärkeää, että saamelaisaiheet kiinnostavat tutkimuskentällä. Näin tutkimustulokset tulevat myös saamelaisyhteisön ja -kulttuurin hyödyksi.

Yhdistys saa paljon yhteistyöpyyntöjä ja -ehdotuksia, joissa saamelaiset ja saamelainen käsityö ovat tutkimuskohteina. Valitettavasti meillä ei yleensä ole mahdollisuutta osallistua tutkimushankkeisiin eikä olla tutkimushankkeiden partnerina tai osana ohjausryhmää. Emme myöskään voi tietosuojasyyistä jakaa jäsentemme yhteystietoja emmekä pääsääntöisesti välitä tutkimushankepyyntöjä jäsenistöllemme.

Mikäli tutkimus koskee saamelaisten kulttuuriperintöä, pyydämme ottamaan huomioon Saamelaiskäräjien laatiman menettelyohjeen saamelaisten kulttuuriperintöä ja perinteistä tietoa koskevissa tutkimushankkeissa. Ohje löytyy Saamelaiskäräjien verkkosivuilta.

8. Saamen kielten ja saamelaisten tunnettuuden hyödyntäminen kaupallisissa yhteyksissä

Muissa kysymyksissä pyydämme ottamaan yhteyttä saamen kansan virallisen edustajan eli Saamelaiskäräjien puoleen (www.samediggi.fi). Myös Saamelaisneuvostoon voi olla yhteydessä saamelaisten kulttuuristen resurssien hallinnointiin liittyvissä kysymyksissä (www.saamicouncil.net).